

Mercek Altında

Çevre Kirliliği

Bütün dünyada ve ülkemizde doğal çevrenin bilinçsiz şekilde kullanımı ayrıca fosil yakıtlar adı verilen petrol, doğalgaz, kömür gibi madenlerin sanayi ve enerji üretimi için tüketimi kirliliğe yol açar. Bu durum bitki ve hayvan türlerini tehdit eder. Aynı zamanda ciddi sağlık sorunlarının başlamasına ve ekolojik dengenin bozulmasına yol açar.

Atatürk başarılı bir insanda bulunması gereken tüm özellikleri taşıyordu.

Biliyor musunuz?

Başarılı bir insanda olması gereken özellikler:

- genel kültür
- geniş bakış açısı
- farklı fikirlere saygı
- çok yönlülük
- olaylar arasında bağlantı kurmak
- gözlem yapabilmek
- ileri görüşlülük

BİR OLAYA ÇOK BOYUTLU BAKABİLMEK

Güllük Körfezi'nde korkutan görüntü

Muğla-Milas'ın Güllük beldesi sahillerinde görülen balık ölüleri site yöneticileriyle tatilcileri korkuttu. Güllük Sahil Güvenlik Komutanlığı ile zabıta ekipleri inceleme başlatırken, ölü balıkların yanı sıra ölü martılara da rastlanmasının aşırı deniz kirliliğinden kaynaklandığı öne sürüldü. Güllük Körfezi, bu yılın ocak ayında da balık çiftliklerindeki toplu çipura ölümleriyle gündeme gelmişti.

Oba Tatil Sitesi yöneticisi Sabri Gözar, Oba Koyu'nda sahile vuran ölü levrek, kefal ve martılar için Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın denizden, zabitanın karadan inceleme yaptığını anlattı: "Sabah saatlerinden itibaren koya gelen katı atık ve pisliklerin içinde ölü kefal, levrek ve martıları görünce heyecanlandık. Saatlerce site işçileriyle birlikte kirliliği temizlemeye çalıştık. Daha önce de yaşanan balık ölümleri bizi korkuttu. "Ölü balık ve martılardan numune alınırken deniz kirliliğinin yaklaşık 3 kilometrelik sahil şeridine yayıldığı belirtildi.

Radikal

Yukarıda verilen gazete haberini okurken soruyla ilgili,

- Neden oldu?
- İnsanlar nasıl tepki gösterdi?
- Nasıl sonuçlar doğurabilir?
- Çözümü için neler yapılabilir?
- Başka yerlerde de aynı sorun yaşanıyor mu?

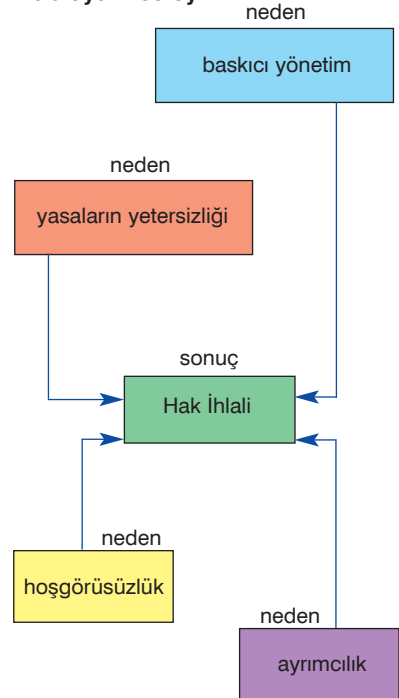
sorularını yanıtlama ihtiyacı duyarız. Bu bizim bir durum ya da olay karşısında farklı bakış açısı geliştirebildiğimizi, olaylara çok boyutlu yaklaşabildiğimizi gösterir.

Bir insanın bakış açısı bulunduğu toplumun kültürel özellikleri, eğitim ve öğretim yaşamında kazandıkları, ailesinden aldığı değerlerle gelişip şekillenir. Olaylara yaklaşırken de elde ettiği bu kazanımlarla hareket eder. Ancak öğrenme insan yaşadığı sürece devam eden bir durumdur. Yani belli bir eğitim dönemini tamamlamak artık bir şey öğrenilmeyeceği anlamına gelmez. Bu durum zaman içinde olaylara bakış açısını da değiştirebilir.

Bir olaya çok boyutlu yaklaşabilmek, olayları sorgulamak, eleştirmek olayların analizini yapabilmekle sağlanır. Olayların bir tek sonucu

olduğunu düşünmemek gerekir. Bir olayın birden çok nedeni ve sonucu olabileceği ve bu sonuçların yeni olaylara yol açabileceği düşünülmelidir.

Bu konu ile ilgili aşağıdaki tabloyu inceleyin.

Hak ihlallerinin yaşanması beraberinde ne tür sorunlar yaratır?

OLGU MU GÖRÜŞ MÜ?

Olgu Nedir?

Bir konu ile ilgili genel, herkesçe kabul edilen, bilimsel yöntemlerle kanıtlanabilen bilgiye olgu denir. Bu tanımdan da yola çıkarak olguların kişisel düşüncüyü yansıtmadığını, herkesçe kabul edilen bilgiler olduğunu söyleyebiliriz.

Bu konuyu örneklediren aşağıdaki metni okuyun.

Cizgi Dünyada Serüvenler

Resimlerle bir şeyler anlatmak oldukça eski bir gelenektir. Kökeni antik Mısır uygarlığının hiyeroglif yazısına dek uzanır. Resimlerle bir öykü anlatmak geleneği Eski Yunan dönemine ait vazoların üzerine işlenmiş resimlerle anlatılan öykülerde de karşımıza çıkar. Çinliler de ipek kumaşlar üzerine çizdikleri resimlerle öyküler anlatırlardı. Bu tarihi örnekler bir anlamda çizgi romanın ilk örnekleridir denilebilir.

... Günümüz çizgi romanının öncüleri ilk olarak 19. yüzyılın ortalarında o zamanın gazete ve dergilerinde görülür.

Modern çizgi romanının ilk örneklerinin Avrupa'da ortaya çıkmasına karşın, olgunlaşması Amerika'da olmuştur. 1896'da New York World gazetesinde çıkan Yellow Kid (Sarı Çocuk) isimli çizgi dizisi çizgi romanın başlangıcı olarak kabul edilir.

Bilim Çocuk / TÜBİTAK

Verilen alıntıdaki ifadelerle dikkat edin belirtilen ifadelerde katılmadığınız bir cümle var mı? Bu ifadelerin bir araştırma sonucu ol-

ması bilimsel nitelik taşıdığını kanıtlar. Bu nedenle bu ifadeler olgu bildirmektedir. **Olgu belirtilen ifadelerle ilgili aşağıdaki alıntıyı okuyun.**

Işığın İzi Fotoğraf

Bu konuda elde edilen ilk güvenilir bilgiler Aristoteles dönemine aittir. Aristoteles'in (MÖ 384-322) Güneş tutulmasını, sık ağaçlı bir bölgede yaprakların arasından geçen ışığın yerde oluşturduğu görüntülerden izlediği biliniyor. Bazı kaynaklarda da Çinli filozof Mo Ti'nin (MÖ 470-391) karanlık bir odanın duvarına karşı, duvar deliğinden gelen ışığın dışarıda bulunan ışıklı nesnenin tümüyle baş aşağı bir yansımasını oluşturduğunu gözlemlediği kayıttır.

Leonardo'nun ışık ve görüntüyle ilgili tanımı, aslında bir fizik kuralıdır. Küçük bir delikten geçen ışık, delikten geçerken kırılarak karanlık odanın karşı yüzeyine ters olarak düşer.

Popüler Tarih

Fotoğrafçılığın tarihçesinin verildiği bu parçada da sunulan bilgiler belgelerle kanıtlanarak ifade ediliyor.

Siz de gazete, kitap veya dergilerden olgu ifade eden bilgiler bulun.

Mercek Altında

Olgu - Olay

Olgu gerçekleşmiş olan her şeydir. Olmuş olan her şey olgu kabul edilir. Olay ise insanları ilgilendiren sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda meydana gelen oluşumlardır. Örneğin Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesi olaydır. Anadolu'nun Türkleşmesi olgudur.

Mercek Altında

Aşağıda olgu belirten ifadeler verilmiştir.

Caz, ilk kez New Orleans'ta 1900'lü yılların başında gelişmeye başladı. Kökeni olan Blues, Afrikalıların halk müziği idi.

William Gilbert Dünya'nın küresel bir mıknatıs olduğunu ve pusulanın ibresinin Dünya'nın manyetik kutbunu gösterdiğini bulur.

18. yüzyılda ilk dikiş makinesi üretildiğinde terziler tepki göstermiştir.

Biliyor musunuz ?

İhtiyaçlar ve Yanıtlar

İnsanların ihtiyaçları ile görüşleri arasında bağlantı vardır. Örneğin hayatta en önemli şey nedir? sorusu kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Çok susuz kalan bir kişi bu soruya "sudur" diye yanıt verirken, anne olmayı çok isteyen bir kişi "çocuk" olarak yanıt verebilir.

Görüşler üzerinde yaşanan coğrafyanın da önemli bir rolü vardır. Örneğin doğu bölgelerimizin mutfağında et yemekleri en fazla tercih edilen ve sevilen yemekler arasında yer alırken, Ege Bölgesi'nde ot yemekleri insanların en çok tercih ettikleri yemekler arasındadır ve bölge insanlarına göre daha sağlıklı ve lezzetli olarak kabul edilir.

Mercek Altında

Aşağıda görüş belirten örnek ifadeler verilmiştir.

- Futbol, basketboldan daha heyecanlı bir spordur.
- Fethiye, Türkiye'nin en görülme değer tatil yöresidir.
- Bence tüm savaşların nedeni sınır sorunlarıdır.

Görüş Nedir?

Kişiden kişiye değişen, kişilerin kendine özgü düşüncelerini belirlen ifadelerle görüş denir. Herkes ay-

nı fikri savunmak zorunda değildir. Farklı görüşlere katılabileceğiniz gibi karşı da çıkabilirsiniz.

Aşağıda görüş belirten bir metin verilmiştir.

Doğa ve Biz

Birçok insan doğasız bir yaşamın olabileceğini düşünemez. Çünkü insanların çoğu dışarıda olmayı çok sever. Dışarıda güneş ışınlarının sefasını süreriz ya da kendimizi rüzgara bırakırız. Bir gölde yüzmek, bir ağaca tırmanmak veya ormanda çıkan ilk ahududuları yemek oldukça zevklidir. Dışarıda her zaman görülebilecek ve yaşanacak bir şeyler vardır.

Eğer dünyayı daha dikkatli bir şekilde gözlemlersek her zaman ilginç durumlarla karşılaşırız.

Doğa/Tudem

Parçada anlatılanlar herkes için geçerli bilgiler mi? Örneğin herkes ağaca tırmanmaktan zevk alır mı? Herkes ahududu sever mi?

Kişisel görüşlerin aktarıldığı bu ifadeler görüş bildirmektedir.

Görüş belirten ifadeleri örneklendiren aşağıdaki metni okuyun.

Yiyeceğin İnanılmaz Dönüşümü

Yemek yemek bir ülke hakkında bilgi edinmek için harika bir yoldur. İtalya'yı nefis makarna yemekleriyle keşfettim. Macaristan'ı lezzetli gulaşı ve Ekvator'u da insanın ağzının suyunu akıtan ceviş yemeğiyle tanıdım. Seyahat etmenin zihni genişlettiğini söylerler ama bence aynı zamanda tat alma duyularımızı da geliştiriyor!

İnsan Vücudu/Tudem

Bu parçada bir kültürü yiyecekleri ile tanıtmaktan söz ederken yazar kişisel düşüncelerini ifade etmiştir.

Bunlar görüş bildirmektedir.

Aşağıda görüş ifadelerini örneklendiren bir metin verilmiştir.

Güzel Oyun

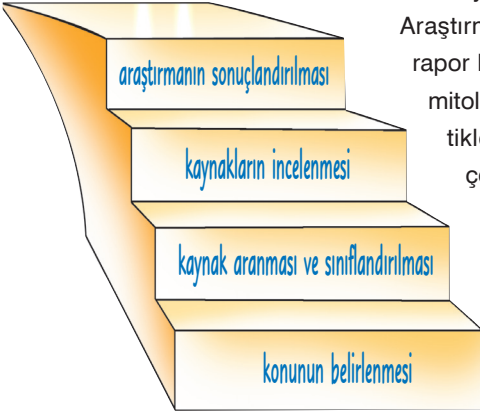

Pele, futbolu "güzel oyun" olarak tanımlardı. Sevenlerinde uyandırdığı heyecan ve sadakat duyguları bu basit sporun uzun yıllar yaşayacağını gösteriyor. Dinamizmi yüksek bir spor olduğu için futbol, oyuncuların nefes kesen becerilerini insanın yüreğini hoplatan gerilim dolu 90 dakikalık bir oyunla seyircilerine kolayca sunuyor. Ama futbol bir spor olduğu kadar oyunculardan teknik direktörlerden ve hakemlerden, kahramanlar ve kötü karakterler yaratan bir dramadır aynı zamanda.

Futbol/Tudem

ADIM ADIM ARAŞTIRMA

Aşağıda verilen araştırma basamaklarını inceleyin.

Selin sosyal bilgiler dersinden bir ödev almıştı. Araştırma basamaklarını kullanarak bir rapor hazırlaması gerekmekteydi. Tarihi ve mitolojiyi çok seven Selin, geçen yaz gittikleri Adıyaman gezisinde kendisini çok etkileyen Nemrut Harabeleri ile ilgili araştırma yapmaya karar verdi. Önce kütüphaneye gidip kitapları inceledi. Adıyaman tarihi ve bu eserlerin yapıldığı dönem olan Kommagene Krallığı ile ilgili kitaplar buldu. Daha sonra İnternet'ten resimler araştırdı.

Edindiği tüm dökümanları düzenleyip aşağıdaki bilgilere ulaştı.

Kommagene Krallığı

MÖ 1. yüzyıldan MS 8. yüzyıla kadar Adıyaman ve civarında hüküm sürdüler. Asurlulardan ayrılarak bağımsız devlet kurdular. En önemli kralları olan Antiochos döneminde Nemrut Dağı'ndaki heykellerin yapımına başladılar. Krallığın bu heykelleri yaptırma amacı ilginçtir. O batıların ve doğuluların dinlerini birleştirmeyi hedeflemiştir. Nemrut Dağı'nı ise onun merkezi yapmayı düşünmüştür. Bu heykelleri de bu dini temsil etmek amacıyla yaptırmıştır.

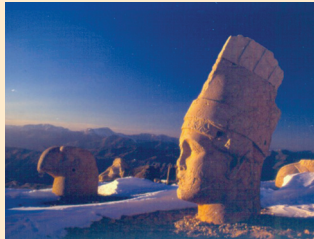
www.wikipedia.org

Adıyaman'a ait efsanelerden biri aşağıda verilmiştir.

Samsat Kalesi Efsanesi

Kommagene ülkesinin başkenti Samsat'ta oturan bir kral var. Kralın güzel kızına her ülkeden talipler gelir, hepsi de geniş topraklar sonsuz paralar sunar kızın babasına kızıyla evlenmelerine izin versin diye. Kral içme suyu problemi bulunan şehre suyu kim önce getirirse kızını ona vereceğini söyler.

Yarışmacılar birbirleriyle çekişerek geceli gündüzlü düşünerek çalışırlar. Bir gün şehir halkı, yakınlarına kadar uzanan ve her gün ilerleyen dev su kanalları görür. Arkasından şehre hayat veren sular akmaya başlar. Arsamenia'nın genç prensi, su kanallarını yaparak prensesle evlenir.

www.wikisource.org

Tanım

Bilimsel Araştırma: Sosyal ve fiziksel olgular hakkında yeni gerçekleri keşfetme, yeni ilişkilere ve sonuçlara ulaşmak için sistematik, planlı ve bazen kontrollü olarak yapılan bilimsel bir çalışmadır. Bilimsel araştırma sonunda elde edilen bilgilerin deney yoluyla test edilmesi ve incelemeye tabi tutulması, bilim insanları tarafından araştırılıp doğruluğunun kabul edilmesi gerekir.

www.mobildepo.com

Mercek Altında

Kaynak Belirtmek

Bilimsel bir araştırma yapıldığında gereken önemli bir başka çalışma da kaynak belirtilmesidir. Bu durum eser sahibinin haklarının koruma altına alınmasını sağlar. Yazarın emeğine saygı duyulması bakımından da önemlidir.

Biliyor musunuz?

Yüzyılın Deneyi

Dünyanın en büyük nükleer araştırma laboratuvarı CERN'de yüzyılın en büyük deneyi yapılıyor.

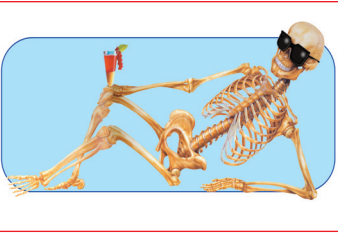
Bilim insanları evrene dair en büyük sır olan "Big Bang" (büyük patlama) teorisinin geçerliliğini kanıtlamaya çalışacaklar.

Sosyal Bilgiler Öğreniyorum 13

Olgu ve Görüş

Aşağıdaki ifadeleri inceleyin. Olgu ve görüş ifadelerini bulup etiketlere yazın.

Yetişkin bir insanda 206 tane kemik bulunur.

Saat Kulesi, İzmir'in herkes tarafından mutlaka görülmesi gereken bir tarihi eseridir.

Bir imparator penguen yavrusu denizde kendi başına yiyecek bulamaz. Suya dayanıklı hâle gelinceye kadar anne ve babası tarafından beslenir.

Herkesin en çok sevdiği mevsim yazdır. Denizde yüzmek yılın yorgunluğunu atmayı sağlar.

Karagöz ve Hacivat bir gölge oyunudur. Deriden kesilen ve tasvir adı verilen şekillerin arkadan ışıklandırılması temeline dayanır.

Sesi büyüleyici olan yan flüt dinleyicileri adeta farklı bir boyuta taşır.

Bir halk ozanı olan Aşık Veyysel şiirlerinde yurt, insan ve doğa sevgisini konu almıştır.

Yıldız Kenter, sahne performansılarıyla bütün izleyicileri etkiledi.

Yaprakların altına bırakılan yumurtalardan çıkan tırtıllar kendilerine koza oluşturur. Bir süre sonra kozadan çıkarak kelebek hâline gelirler.

Sosyal Bilgiler Öğreniyorum

Kazanım 1 : Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.

Kazanım 2 : Olgu ve görüşü ayırt eder.

Çözümlü Test

1. I. 1948'de Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı imzalayan uluslar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni onaylamıştır.
II. Demokrasi halkın toplumsal yaşamda etkili olduğu, seçme ve seçilme haklarına sahip olduğu bir düşünce biçimidir.
III. Cumhuriyet Döneminde ilan edilen Medeni Kanun ile kadınlar temel hak ve özgürlüklere sahip olmuştur.
IV. İnsanlar temel haklarının bilincinde olmadığı sürece toplumsal gelişme sağlanamaz.

Verilen ifadelerden hangileri "görüş" belirtmektedir?

- A. yalnız IV
B. I ve II
C. I, II ve III
D. II, III ve IV

2. Denizlerde 21.000'in üzerinde değişik balık türü vardır. Hemen hemen hepsi pullarla kaplıdır ve suda hareket etmek için yüzgeçlerinden ve güçlü kuyruklarından faydalanır. Solunum yapabilmeleri için sudaki oksijeni emen solungaç adlı yarıkları vardır.

Verilenlerle ilgili,

- I. Olgu belirtmektedir.
II. Konuya, kişisel görüşle açıklık getirmektedir.
III. Neden sonuç ilişkilendirmesi yapılmıştır.

İfadelerinden hangileri söylenebilir?

- A. yalnız I
B. I ve III
C. II ve III
D. I, II ve III

3. İlk posta hizmetleri 1464'te Fransa Kralı 11. Lui döneminde başladı. Elli yıl sonra İngiltere'de kral tarafından kraliyet mektuplarını taşımak için posta hizmetleri düzenlendi. Hızla yol alan posta arabaları bu hizmeti yerine getiriyorlardı.

Bu ifadelerin,

- I. eleştiri
II. olgu
III. görüş
kavramlarından hangilerini örneklendirdiği söylenebilir?

- A. yalnız I
B. yalnız II
C. I ve II
D. I, II ve III

4. I. Karmaşık bir ağ şeklinde yeryüzüne yayılmış olan İnternet, binlerce bilgisayarı birbirine bağladı.
II. Bu teknoloji ABD'nin füze saldırılarından korunmanın bir yolu olarak kullanılmak üzere bulundu.
III. İnsanlar İnternet'i kullandıkça İnternet'in büyüklüğü her geçen yıl ikiye katlanıyor.

Verilen ifadelerden hangileri "olgu" bildirir?

- A. yalnız I
B. I ve II
C. II ve III
D. I, II ve III

5. I. devletler arası çıkar çatışmalarının artması-savaşların yaşanması
II. hızlı nüfus artışının olması-işsizliğin artması
III. doğal yaşam alanlarının azalması-çevre kirliliğinin yaşanması
IV. fosil yakıtların aşırı kullanılması-çarpık kentleşmenin olması

Yukarıdaki ifadelerden hangilerinde neden sonuç ilişkisi yanlış verilmiştir?

- A. I ve II
B. II ve III
C. III ve IV
D. II, III ve IV

6. I. doğar
II. özgür ve eşit
III. insanlar
IV. bütün
V. haklar
VI. yönünden
Numaralanmış sözcüklerden kurallı ve anlamlı bir cümle oluşturulduğunda doğru sıralama nasıl olmalıdır?

- A. IV - III - V - VI - II - I
B. I - II - IV - V - III - VI
C. IV - I - VI - III - V - II
D. VI - V - IV - I - III - II

7. I. dilekçe verme
II. askere gitme
III. vergi verme
IV. yerleşme ve seyahat
Verilenlerden hangileri devlete karşı olan sorumluluklardandır?

- A. yalnız I
B. II ve III
C. I, II ve IV
D. II, III ve IV

8. vatandaş olma sorumluluğu

Verilen kavram ile aşağıdakilerden hangisi arasında ilişki kurulamaz?

- A. yoksul insanlar için para toplanması
B. çevre kirliliğine karşı önlem alınması
C. doğal afetlerde mağdur insanlara yardım edilmesi
D. alt yapı hizmetlerinin yerine getirilmesi

9. Aşağıdaki tabloda hangi cümleler yanlış verilmiştir?

	Olgu	Görüş
A.	Türkiye'nin yükseltisi batıdan doğuya gidildikçe artar.	İnsanlar en çok komedi filmlerinden hoşlanır.
B.	Sinema güzel sanatların bir dalıdır.	Bursa'nın mutlaka görülmesi gereken yeri Ulu-dağ'dır.
C.	Matematik, fen ve geometri pozitif bilimler arasındadır.	Herkes seyahat etmeyi sever.
D.	Şiir, roman ve hikayeden daha güzel bir edebi türdür.	Türkiye'de en uzun gündüz 21 Haziran'da yaşanır.

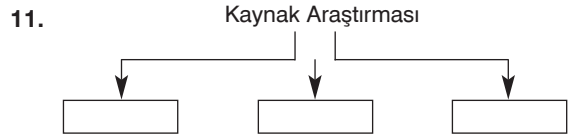
10. Geçmişte kurulan Türk devletleri ile ilgili ödev hazırladım.
Ece

- Sıvıların kaldırma kuvveti ile ilgili deney yaptım.
Sinem

- İnternet'in toplumsal hayatta yol açtığı değişimler ile ilgili araştırma yaptım.
Filiz

Verilen öğrencilerin çalışmalarından hangileri sosyal bilgiler dersi ile ilgilidir?

- A. Ece ve Filiz
B. Filiz ve Sinem
C. Sinem ve Ece
D. Filiz, Sinem ve Ece

Yukarıdaki tabloyu tamamlamak için,

- I. İnternet
II. ansiklopedi
III. kütüphane

kaynaklarından hangileri kullanılabilir?

- A. yalnız I
B. I ve II
C. II ve III
D. I, II ve III

12. Caddemize üst geçit yapılmasını talep ettik.
Nilgün

- Otobüs seferlerinin artırılması için dilekçe verdik.
Sibel

- Mahallemizdeki yeşil alanların artırılması için topladığımız imzaları teslim ettik.
Berk

Nilgün, Sibel ve Berk'in isteklerinin yerine getirilmesi için başvurdukları kurumlar arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A. belediye
B. muhtarlık
C. emniyet müdürlüğü
D. kaymakamlık